

Секцыя 3

ТРАДЫЦЫІ КЛАСІКАЎ У БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Алеся Шамякіна (Мінск, Беларусь)

ЯКУБ КОЛАС ВА ЎСПРЫНЯЦІ ІВАНА ШАМЯКІНА

Знаёмства, але спачатку завочнае, Івана Шамякіна з Якубам Коласам адбылося ў другой палове 20-х — пачатку 30-х гадоў XX стагоддзя у невялікай леснічоўцы на Гомельшчыне. Бацька будучага пісьменніка Пятро Мінавіч прынёс невядома адкуль дахаты кнігу без вокладкі. Гэта была “Новая зямля” Якуба Коласа. Вось як пісаў аб гэтай падзеі Іван Шамякін ва ўспамінах “Сустрэчы з настаўнікам: “А потым у хаце паявілася другая кніжка — бацька прынёс яе з канторы лясніцтва, мабыць, употай узяў у чырвоным кутку ці, можа, пазычыў у каго-небудзь з маладых служачых. Нас, малых, яна мала зацікавіла. Здаецца, у кніжцы не было нават вокладкі і — добра помню — ніякіх малюнкаў. Але вось аднойчы нехта з леснікоў пачаў уголас чытаць гэту кніжку. І ўсе змоўклі, услухаліся — і дарослыя, і мы, малыя. Да таго часу я глядзеў на кніжку як на нешта недасягальна мудрае і незразумелае. Ды, напэўна, і малапісьменныя леснікі былі амаль гэткай жа думкі. І раптам — о цуд! — усё так проста, ясна, аб тым, што акружала нас. Помню, мы з братам ад задавальнення заліваліся смехам над радкамі з паэмы (між іншым, радкі гэтыя запамніліся з таго часу):

*А на дубах, як шапкі тыя,
Чарнеюць гнёзды буславыя.
Буслы клякочуць, бусляняты
Пішчаць жалобна, як шчаняты...
... А збоку чмыша дзед Мікіта,
Хвостом махаючы сярдзіта...*

Смешна было ад таго, што ўсё сапраўды, як у нас, і мы, слухаючы, уяўлялі сваіх буслоў на дубе і свайго бычка наравістага, гарэзлівага, шкадлівага.

Леснікам больш падабаліся мясціны пра зямлю і службу леснікову. У тыя гады гэта былі, як правіла, маладыя людзі, дзеці малаземельных сялян, якім мала што заставалася пры раздзеле бацькавых гаспадарак, і яны шукалі працы ў лесе” [1, 48–49].

Бацька будучага пісьменніка потым заўсёды насіў гэту кнігу з сабой у сумцы і, безумоўна, чытаў яе ў лесе. Часам на папрокі жонкі, што няма дапамогі па гаспадарцы, Пятро Мінавіч адказваў радкамі з паэмы. А для дзяцей, калі чытаўся твор, здаваліся сапраўдным святам. Але, відаць, кніга не мела канца, бо смерць Міхала Іван Пятровіч не помніў. Але, на вялікі жаль, кнігу выпрасіў адзін з маладых леснікоў і не вярнуў. А Іван Пятровіч потым толькі ў школе даведаўся, што твор гэты напісаў Якуб Колас і называецца ён “Новая зямля”.

Упершыню ж асабіста Іван Пятровіч сустрэўся з Якубам Коласам ў 1949 годзе. Дагэтуль даводзілася бачыць беларускага класіка на пісьменніцкіх сходах, пленумах, чуць выступленні, але непасрэдна гутарыць з ім не даводзілася. І вось аднойчы летнім прыгожым днём разам са сваімі калегамі, маладымі пісьменнікамі — Антонам Бялевічам, Кастусём Кірэнкам, Янкам Брыль, Іванам Мележам, Анатолем Вялюгіным, Іванам Грамовічам, Аляксеем Русецкім — Іван Пятровіч Шамякін наведаў Якуба Коласа.

Канстанцін Міхайлавіч сустрэў гасцей у маладым садзе, які пасадзіў уласнымі рукамі. Адразу павёў глядзець жыта, якое пасеяў па метаду Гваніна. Канстанцін Міхайлавіч з глыбокім веданнем справы расказваў пра гэта жыта і пра свой сад. Дзень быў надзвычай спякотны. Прычым спёка трымалася ўжо трэці тыдзень, і Якуба Коласа не магло гэта не хваляваць. Размова пра ўласныя жыта і сад перайшла на ўраджай у рэспубліцы. Іван Пятровіч пра пачатак сустрэчы пакінуў наступныя ўспаміны: “Ідучы ў госці да Якуба Коласа, я ўяўляў, што ён адразу пачне размову пра літаратуру, пачне вучыць нас, як трэба пісаць. У маладога пісьменніка ёсць такія перыяды, калі праблемы чыста літаратурныя яго цікавяць больш, чым аснова літаратуры — праблемы жыцця. Магчыма, у мяне быў тады менавіта такі перыяд.

Прызнаюся шчыра, што спачатку я адчуваў некаторае расчараванне ад сустрэчы. Праходзіць паўгадзіны — размова пра жыта, яблыні, спёку, засуху; мінае гадзіна — Якуб Колас расказвае пра тое, што ён бачыў у вёсцы, куды два дні назад наведаўся, як там жывуць людзі, што яны гавораць, пра што думаюць...

Потым разважалі аб тым, чаму засыхаюць сосны тут, каля Акадэміі, і ў парку імя Чалюскінцаў” [1, 50–51].

Непрыкметна госці разам з гаспадаром перайшлі з сада на адкрытую веранду. Пачалася простая гутарка на розныя тэмы. Дзвюма-трыма цікавымі сказамі ствараў Якуб Колас характар чалавека, апісваў пэўную падзею. Потым расказвалі маладзейшыя пісьменнікі — Янка Брыль і Антон Бялевіч, якія прыгадвалі розныя смешныя і не вельмі гісторыі з вясковага жыцця, здарэнні далёкага і блізкага мінулага,

цікавых людзей. Канстанцін Міхайлавіч слухаў вельмі ўважліва, весела смяяўся. Смяліся і яго добрыя вочы, якія зусім нядаўна. Смяліся і яго добрыя вочы, якія зусім нядаўна, усяго гадзіну назад, калі пісьменнік глядзеў на спякотнае неба, засцілаў смутак. Цяпер яны былі напоўнены радасцю. Відаць, Канстанцін Міхайлавіч радаваўся таму, што ёсць у народзе такія цікавыя людзі, такія тыпы, а маладыя пісьменнікі здолелі ўбачыць іх і ўмеюць пра іх расказаць. Як успамінае Іван Шамякін: “Пад канец сустрэчы мне не хацелася ўжо размовы на спецыяльна літаратурныя тэмы. Я зразумеў: усё, што было сказана за час сустрэчы, не было выпадковасцю. Проста, без надакучлівых павучанняў Якуб Колас вучыў нас самаму галоўнаму: як пісьменнік павінен ставіцца да жыцця, да людзей” [1, 51–52]

Другая сустрэча Івана Шамякіна з Якубам Коласам адбылася праз год, калі Івана Пятровіча выбралі сакратаром партыйнай арганізацыі. Адночы Канстанцін Міхайлавіч захварэў, і маладому пісьменніку прыйшлося ісці да Коласа дадому. Атрымаўшы партузнасы, Іван Пятровіч не ведаў, як развітацца. Аднак Канстанцін Міхайлавіч умела, проста, з веданнем справы перавёў гутарку на звычайныя побытавыя з’явы: сям’я, надвор’е, ураджай. Па словах І.Шамякіна, “зніклі мая збянтэжанасць, скаванасць. Неяк сама сабой, за колькі хвілін, узнікла тая прастата і непасрэднасць адносін, якая збліжае людзей і робіць размову ўзаемна цікавай... Пасля я сустракаўся з Якубам Коласам многа разоў. Цяпер шкадую, што не рабіў запісаў пра гэтыя цёплыя сустрэчы. Многае сцёрлася ў памяці, і я не адважваюся перадаць змест усіх размоў. А Колас гаварыў многа цікавага. Характэрна, што самыя глыбокія, арыгінальныя думкі ён выказваў як бы між іншым, не падкрэсліваючы іх, не высоўваючы на першы план. А звычайна ён любіў размовы простыя, жыццёвыя — пра людзей, іх справы, іх паводзіны, больш за ўсё — пра сямейны побыт. Любіў расказаць сам і слухаць, як расказаюць іншыя — асабліва прымаўкі, казкі, анекдоты, якія характарызвалі мудрасць, вытрымку і сілу беларускага селяніна” [1, 53–54].

Сустракаючыся з Якубам Коласам, Іван Пятровіч заўважыў, што Канстанцін Міхайлавіч не вельмі любіць гутаркі на літаратурныя тэмы. Ад гэтага спачатку паявілася думка, што дзядзька Якуб мала чытае твораў сваіх калег. Але, зайшоўшы неяк да Коласа, Іван Пятровіч знайшоў яго за рабочым сталом. Канстанцін Міхайлавіч пісаў пісьмо М.Лынькову наконт рамана “Векапомныя дні”. Пазней на сталае дзядзькі Якуба ляжаў твор П.Пестрака “Сустрэнемся на барыкадах”. На палях былі заўвагі, зробленыя алоўкам. Крытычныя заўвагі зрабіў Канстанцін Міхайлавіч і Івану Пятровічу, прачытаўшы раман “У добры час”:

“— Прачытаў твой “У добры час”, — сказаў ён мне неўзабаве пасля выхаду рамана асобнай кніжкай.— Ёсць добрыя мясціны. Але, браток, прасцей трэба пісаць. А то ты накруціў са сваім Лескаўцом так, што да сэнсу нельга дайсці, што ён за чалавек і чаму ён такі. Невядома, што ён можа выкінуць у кожную наступную хвіліну. Можа, і ёсць такія людзі. Але не вельмі гэта тыпова. Людзі паводзяць сябе прасцей” [1, 55].

У жніўні 1956 года Іван Шамякін з дзецьмі паехаў да бацькі, які працягваў працаваць лесніком на Гомельшчыне. Праз колькі дзён Іван Пятровіч нечакана атрымаў запрашэнне ад свайго сябра ляснічага Капытава. І ў гасцях, назіраючы за паводзінамі гаспадара, І. Шамякін адчуў, што нешта здарылася. Гаспадар прызнаўся, што не хацеў адразу гаварыць. Памёр Якуб Колас. Па словах Івана Шамякіна “не хацелася верыць. Ёсць людзі, у смерць якіх вельмі цяжка паверыць. Бяссмерце іх спраў як бы нараджае веру, пакуль яны жывыя, у іх фізічнае бяссмерце. У тую хвіліну я не мог уявіць нашу літаратуру, дом за Акадэміяй, Каралішчавічы без Коласа — жывога, мудрага, няспыннага ў працы” [1, 60].

У бібліятэцы І. Шамякіна на пачэсным месцы стаіць семітомнік Я. Коласа з дарчымі надпісамі на кожным томе. На адным з іх Канстанцін Міхайлавіч напісаў наступнае: “Покі ёсць сілы, не спыняйся”. Гэты свой дэвіз, які пранёс праз усё жыццё, Я. Колас перадаў і І. Шамякіну.

Літаратура:

1. Іван Шамякін. Сустрэчы з настаўнікамі. — у кн.: Успаміны пра Якуба Коласа. — Мн.: Маст. літ., 1982. — С. 48-61.